

€ 1,00

VERENIGING VOOR BELANGENBEHARTIGING VAN HOOGBEGAAFDEN IN ONDERWIJS EN ONTWIKKELING

POSTBUS 32015 2303 DA LEIDEN POSTBANK 7227425 KVK LEIDEN 40448421 TEL 023-5479784
E-MAIL: INFO@HINTNOORDZUIDHOLLAND.NL INTERNET: WWW.HINTNOORDZUIDHOLLAND.NL

Versnellen

Rob Brunia

Lezingverslagen

De lezing gaat over versnellen. Daar wordt eigenlijk mee bedoeld: het versnellen van de volwassenen die de kinderen moeten bijhouden.

Verdeling van intelligentie

Rob geeft een overzicht van de I.Q.'s zoals die onder de mensen verdeeld zitten: ongeveer 1,25 % van de mensen valt onder de categorie "hoogbegaafd" (met een I.Q. hoger dan 130). Op vierjarige leeftijd is 12,25 % van alle hoogbegaafden bekend, bij 12 jaar is dat 55, waarvan tweederde deel jongens.

Belangrijke bron van studie is de ontwikkeling van het neurofysiologische stelsel in de eerste 14 dagen van een mensenleven. Het is belangrijk om adequate prikkels aan te bieden zodat er communicatie ontstaat tussen de zenuwcellen. Op deze manier ontstaan er meer verbindingen in de cortex. Het aanwezig zijn van deze grotere hoeveelheid van verbindingen kan duidelijk worden door de volgende signalen in de ontwikkeling van een kind:

- het kind kan zich snel omdraaien op de buik, maar kan niet meer terug.
- het kind kan vroeg zitten.
- de voetzool- of Babinsky-reflex sterft al snel uit.
- het kind kan al met 6 à 7 maanden lopen, vaak zonder daarvoor gekropen te hebben. Ook gebeurt het dat een kind juist laat loopt (18~22 maanden) omdat het pas gaat lopen als het dat perfect kan.
- het kind spreekt snel, met 6 a 7 maanden. Er is vaak weinig sprake van echolalie en er wordt vaak maar kort gebrabbeld. Ook nu kan een kind pas laat gaan spreken, nl. als het in 1 keer goed gaat. Er vindt een snelle ontwikkeling plaats van de dus-redenering.

Waarom een aparte lezing betreffende het onderwerp versnellen?

De verklaring is, dat het regelmatig een dusdanig onderwerp van discussie is, dat het een nadere beschouwing en plaatsbepaling waard is. Met name vanwege het feit dat de ideeën erover nogal verschillend zijn: enerzijds meewerkend en anderzijds tegenwerkend.

In dit kader bezien wil Rob Brunia proberen een antwoord te geven op de volgende vragen:

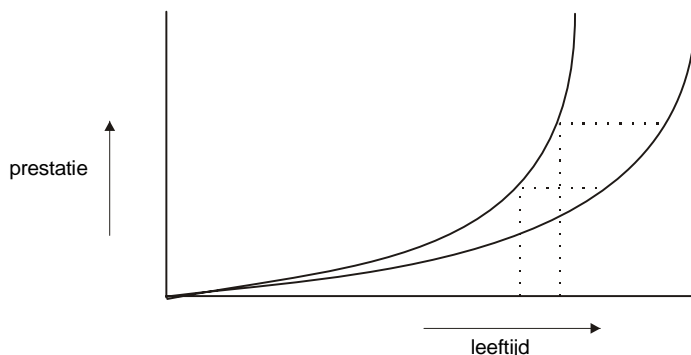
- Waarom versnellen?
- Hoe kan je versnellen?
- Welke vormen van versnellen zijn er zoal?
- Hoe ga je met de verschillende vormen van versnellen om?

De bekendste vorm van versnellen is het overslaan van een groep. Het simpelweg overslaan van een groep is niet de bedoeling. Hoe je ook versnelt: de leerstof dient aan bod gekomen te zijn!!

Maar waarom zou je dan versnellen als alles toch aan bod dient te komen?

Omdat het steeds weer blijkt dat in de alledaagse praktijk er kinderen zijn die, vanwege het aanbod, niet "aan de gang gehouden" kunnen worden.

De ontwikkeling van het kind in relatie tot de leeftijd.

De grafiek laat zien wat het probleem is met hoogbegaafde kinderen: hun ontwikkeling verloopt anders en vooral sneller dan de ontwikkeling van een gemiddeld kind.

De lijnen van de ontwikkeling gaan steeds verder uit elkaar lopen (de kloof wordt groter). Als gevolg hiervan start bijna automatisch de discussie omtrent de vraag: zetten we leeftijdsgelijken bij elkaar of ontwikkelingsgelijken?

De volgende begrippen gaan over IPR en RPR.

Hetgeen betekent: Informatie Per Regel
 Relevantie Per Regel

Leerstof wordt boeiend gevonden afhankelijk van de "*aandachtsdrempel*". Elk kind heeft zijn individuele drempel. Die drempel is sterk afhankelijk van de *Informatie Per Regel* en de *Relevantie Per Regel*. Geef het kind deze ingrediënten en er is geen probleem meer.

Echter: de school c.q. leerkracht dient erop bedacht te zijn dat bij het hoogbegaafde kind ook de aandachtsdrempel een versnelde groei doormaakt. Het gevolg is dat de leerstof op termijn geen voldoende IPR en RPR heeft. Om de stof de moeite waard te laten zijn, pleit Rob er daarom voor om de leerstof versneld aan te bieden.

Leerstof dient zijn inziens verticaliteit te hebben. Rob waarschuwt wel voor een valkuil die zich vaak voordoet. Op een gegeven moment zal, vanwege verdergaande versnelling in de leerstof, een fysieke versnelling plaats kunnen vinden in de vorm van verspringing naar een volgende groep. Het is een levensgroot gevaar om het hoogbegaafde kind vervolgens "slechts" met de nieuwe groep mee te laten draaien. Zijn advies is: richt je op de IPR en de RPR. De stof dient nou eenmaal de moeite waard te zijn.

Overigens leidt dit wel tot de morele discussie: mag leerstof leuk zijn? Maar deze discussie valt buiten het kader van deze avond.

De conclusie dat de ingangen om effectief te leren verschillend zijn per kind, moge nu duidelijk zijn. Er zijn nu eenmaal (hoogbegaafde) kinderen die zich puur cognitief richten en van daaruit andere gebieden ontwikkelen.

Hier ontstaat echter een probleem. Het kind is cognitief wel goed, maar hoe zit het sociaal-emotioneel? Welke van deze ontwikkelingen heeft het primaat?

Dit is een valse tegenstelling!!

Kijk maar eens naar het optreden van de hoogbegaafde peuter (2 – 2,5 jaar) die voor het eerst in een groepsverband terecht komt en hoe de omgeving een reactie op dit kind geeft.

"Het zandbakverhaal"

Op een peuterspeelzaal zitten in de zandbak kinderen te spelen.

Een, naar later blijkt, hoogbegaafd kind kijkt op een afstandje toe, zittend op de rand van de zandbak. Een van de spelende kinderen doet een poging om bij het hoogbegaafde kind een reactie uit te lokken d.m.v. het gooien met zand naar dit kind. Het op de rand gezeten kind vindt dit niet leuk.

Echter, het reageert niet zoals vaak gebruikelijk, met een oorverdovend gehuil, maar schat de afstand in tot waar het spelende kind kan gooien en gaat buiten de "schootsafstand" zitten.

Deze onverwachte reactie prikkelt de groep spelende kinderen tot het "en masse" gooien van zand naar het hoogbegaafde kind.

Op dat moment komt de leidster in beeld, die met open ogen in de valkuil trapt en het kind sociaal-emotionele zwakte toeschrijft.

De, door velen foutief getrokken, conclusie uit dit verhaal: het hoogbegaafde kind heeft sociaal-emotionele problemen. Maar... waarom is dit kind het probleem?

Omdat we als opvoeders een standaardontwikkeling voor ogen hebben binnen welke kaders een kind dient te functioneren. Als een kind daarvan afwijkt wordt het als een probleem gekenmerkt. De fout die hier gemaakt wordt, is dat we het kind reduceren naar ons standaardbeeld. Er worden twee maten gebruikt: een voor de cognitieve ontwikkeling en een andere voor de sociaal emotionele ontwikkeling.

De situatie dat er een verkeerde inschatting gemaakt wordt als gevolg van het meten met meerdere maten, zal ettelijke malen herhaald worden.

In de volgende situatie is het hoogbegaafde kind 4 – 4 ½ jaar.

Het hoogbegaafde kind gaat als kleuter naar de basisschool. Wederom aan de hand van een bestaand ontwikkelingsmodel wordt het kind beoordeeld.

Vanwege een eerdere ervaring opgedaan op de peuterspeelzaal, kan het hoogbegaafde kind gaan "onderduiken". Dit is echter niet bevredigend en geeft het kind een "vervelend" gevoel. Het gevolg is dat het zich gedragsmatig "anders" gaat gedragen. Bij jongens is dit vaak naar buiten toe gekeerd, bij meisjes vaak naar binnen toe.

Dat de werkelijke oorzaak reductie is vanwege "ons" beeld, wordt zelden onderkend.

Wat zich verder vanaf de kleuterperiode kan voordoen is het volgende:

Er is bij het hoogbegaafde kind een sterk verband tussen de cognitieve- en sociale ontwikkeling. Dit levert ieder kind in het algemeen en een hoogbegaafd kind in het bijzonder een persoonlijke *code op*.

Waarom het hoogbegaafde kind in het bijzonder?

Omdat het hoogbegaafde kind vaak een sterk afwijkende code heeft (*Een code is het scala aan maniertjes, normen, denkwijzen die ieder individu bezit. Het hoogbegaafde kind heeft, vanwege een andere en snellere ontwikkeling vanaf de geboorte, een eigen psychologische wereld gekregen, die nauwelijks overlapt met de psychologische wereld van andere kinderen*).

Een kind met afwijkende code ervaart groepsdruk om de groepscode aan te nemen.

In die situatie kunnen de volgende situaties ontstaan:

Kind neemt groepscode niet aan	Ruzie met de groep (isolement)
Kind neemt groepscode wel aan	Kind krijgt innerlijk conflict (schizofrenie kan op deze manier ontstaan)
Kind heeft de ene keer groepscode, andere keer eigen code (codehopping)	Kind wordt onbetrouwbaar

Kortom: het kind kan geen kant op en verkeert constant in een spanningsveld: *het is niet goed of het deugt niet*. Met als gevolg dat er dus altijd problemen zijn. Er bestaat wat dit betreft heel veel symptomen. De vertaling van het hoogbegaafde kind is: *"Ik word gepest"*

En inderdaad worden ze vaak fysiek en geestelijk gepest of ze voelen zich flink onder druk gezet.

Hoe kan je dit doorbreken om eruit te komen?

Een eerste mogelijkheid is de flexiegroep. De flexiegroep is een groep die, afhankelijk van het onderwerp, steeds wisselend van samenstelling is. Het gevolg van de wisselende samenstelling is, dat de noodzaak van de groepscode niet aanwezig is. Helaas bestaan dit soort groepen nog maar zelden of helemaal niet. Als school richt je je dan namelijk op individueel onderwijs. Je zou als school nog wel op kunstmatige wijze een flexiegroep kunnen creëren door het hoogbegaafde kind versneld naar een andere groep te laten gaan.

Hier wordt Rob onderbroken met de volgende vraag:

Opvoeden is toch conformeren aan een groep? Moet je nu uit bovenstaand verhaal opmaken dat deze kinderen niet opvoedbaar zijn?"

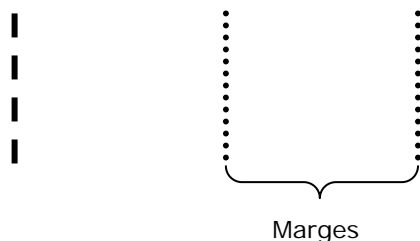
Antwoord:

"Als opvoeders hebben we een norm waaraan kinderen in onze ogen dienen te voldoen. Die norm kent bepaalde marges naar links of naar rechts (zie figuur 2).

Zijn de marges klein, dan kan je het kind met wat moeite bij de norm trekken. Worden de marges groot of, zoals af en toe bij het hoogbegaafde kind, zeer groot, dan wordt "het erbij trekken" problematischer. Het hoogbegaafde kind moet zich te veel aanpassen. Daardoor vindt verloochening van de eigen identiteit plaats.

We noemen dit ook wel "zelfontkenning".

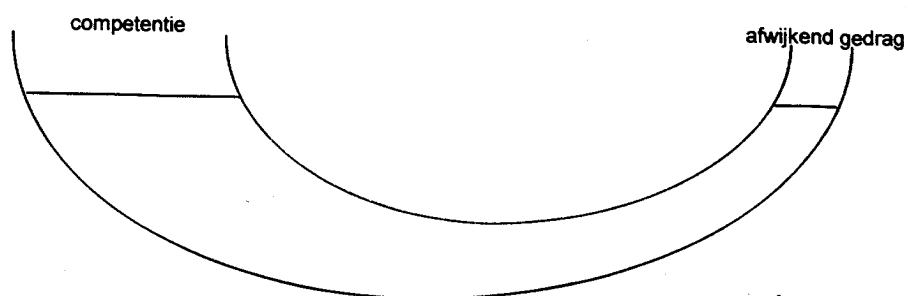
Afwijkend hoogbegaafd kind

De symptomen van het afwijkende gedrag zie je soms thuis, soms op school, een enkele keer elders. *Pas op!!!: de symptomen horen wel bij een context. Je kunt dus niet zeggen: "Ik heb deze symptomen gezien dus...dat is er aan de hand".*

Overigens hebben jongens en meisjes verschillende symptomen. Zoals hierboven al vermeld is, uiten jongens zich over het algemeen naar buiten toe en meisjes naar binnen. Dit heeft tot gevolg dat, wanneer er op 12-jarige leeftijd zo'n 55% van de hoogbegaafde kinderen ontdekt is, daarvan 2/3 deel jongen is en 1/3 deel meisje.

Een tweede mogelijkheid om het codeverhaal te doorbreken, is te bekijken hoe de relatie is tussen *het afwijkende gedrag* en de *competentie* welke wij het hoogbegaafde kind toekennen (Zie figuur 3).

Belangrijk in de ontwikkeling van ieder kind naar volwassenheid, is de vorming van autonoom gedrag (wat wil zeggen: zelfstandig gedrag in interactie met de omgeving). Bij hoogbegaafde kinderen kan verkeerd autonoom gedrag ontstaan. *Als* een kind in zijn omgeving niet competent wordt verklaard, gaat het verkeerd autonoom gedrag vertonen. Dat kan verschillende vormen hebben:

- eilandbewoning (het kind sluit zich af van de omgeving)
- tegenpraten (tegendraads gedrag of recalcitrantie)
- de baas spelen

Symbolisch zou je het kunnen zien als twee communicerende vaten. *Competentie* en *autonomie* staan in directe verbinding met elkaar en beïnvloeden elkaar sterk.

Als leerkrachten/pedagogen bestrijden we vaak het afwijkende gedrag.

Om de kolom competentie, via de bestrijding van het afwijkende gedrag omhoog te krijgen, zijn zeer grote krachten nodig (bijna onmogelijk). Want: we wijzen het afwijkende gedrag af en twijfelen daarvoor aan de competentie van het kind.

Verhogen we op voorhand de competentie, dan zal het afwijkende gedrag zienderogen verdwijnen.

Kortom: een oplossing voor onderpresteerders op dit vlak kan zijn: het bevorderen van de competentie van het kind.

Heel vaak zien we echter bij het hoogbegaafde kind met afwijkend gedrag een onderpresteren dat resulteert in verwijzingen naar het speciaal onderwijs (LOM-, MLK- of zelfs ZMOK-scholen).

Kortom: de noodzaak tot het competent verklaren is duidelijk. De kunst is: het ook echt te doen!!

Terug naar het waarom van het versnellen.

Eveneens als antwoord op deze vraag kan gelden, dat het een poging is om het hoogbegaafde kind te kunnen behouden voor het reguliere onderwijs.

Nog even terug naar figuur 1.

De vraag die rijst is: kun je kinderen van verschillende leeftijden bij elkaar zetten?

Het antwoord is simpel: "Ja" Als voorbeeld kan 'het gezin' aangemerkt worden.

Echter, op de basisschool is ook het element van ontwikkelingsgelijkheid mogelijk en van belang. Om dit bij een kind aan te tonen, dien je de ontwikkelingsleeftijd vast te stellen. Dit kan aan de hand van een test (b.v. de WISC-R), een leerlingvolgsysteem of observaties (kunnen we die dan wel interpreteren??).

Op de vraag vanuit de zaal of een kind van 10 met een IQ van 150 dan maar bij 15 - jarigen geplaatst moet worden, terwijl hij nog zo leuk met zijn leeftijdgenoten speelt, antwoordt Rob dat versnellen eventueel op verschillende manieren kan. Een van die manieren is het kind individueel laten werken, maar binnen de groep houden.

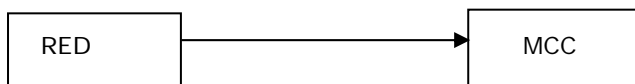
Vraag:

Wordt in dit laatste geval het groepsconflict dan niet groter? (Zie groepscode).

Antwoord:

"Heel belangrijk, op welke plek dan ook, is de mate van acceptatie van het hoogbegaafde kind. Cruciaal hierin is de opstelling van de leerkracht. Anders gezegd: de acceptatie van de kinderen is een afgeleide van de acceptatie van de "volwassenen".

De mogelijkheid bestaat dat een kleuter van 4 kan lezen als het naar groep 1 gaat. Wordt er door de leerkracht niet adequaat mee omgegaan, dan kan het kind onaangepast gedrag gaan vertonen (onder banken kruipen, vervelend doen). Wat je dan kunt doen, is een plaats zoeken waar het kind kwalitatief op zijn plaats zit. Helaas zijn er ook nogal wat knelpunten.

RED = redeneercentrum

MCC = motorisch coördinatiecentrum

Bij een hoogbegaafd kind is het redeneercentrum zeer sterk ontwikkeld. De meeste motorische activiteiten functioneren vanuit het redeneercentrum als dit centrum "de baas is". Dit zien we bijvoorbeeld bij zwemmen, fietsen en schrijven.

Dit laatste is een bekend voorbeeld. Het hoogbegaafde kind dat al vroeg wil schrijven (maar dit qua motoriek nog niet geleerd heeft), schrijft aanvankelijk "tekenend". Dit is een benadering van het schrijven. Het schrijven via het redeneercentrum kan een gewoonte worden (cortiaal schrijven). Een kenmerk van hoogbegaafde kinderen is vaak dat ze slecht schrijven. Dit wordt bestreden met meer oefening. Hiermee geven we impliciet aan dat we twijfelen aan de competentie van het kind, want we trachten het afwijkende gedrag (=het slechte schrijven) te bestrijden.

Gaat een kleuter van groep 1 naar groep 3, wees je dan wel bewust van de overheersing van het redeneercentrum over het motorisch coördinatiecentrum.

Een oplossing bij het schrijven kan zijn: laat het kind niet schrijven, maar zoek vervangende activiteiten (letterdoos, letterstempels, o.i.d.).

Een oplossing bij het leren fietsen kan zijn: laat tijdens het fietsen de tafels opzeggen. Het redeneercentrum is dan bezet en het motorisch coördinatiecentrum kan dan wel zijn werk doen.

Het verschil in ontwikkeling is in absolute zin vaak blijvend, maar in relatieve zin wordt het minder. Is het redeneercentrum ontwikkeld op een leeftijd van een 10-jarige en het motorisch coördinatiecentrum

op dat van een 5-jarige, dan kan dat drie jaar later in de verhouding 13 jaar : 8 jaar zijn en weer drie jaar later 16 jaar: 11 jaar.

Als we het kind serieus willen nemen, is versnellen vaak een noodzaak.

Vraag: Wanneer leert het kind dan schrijven?

Antwoord: (heel resoluut) als het kind 6 is.

Vraag: Is dat dan niet moeilijk voor het kind? (Dit met het oog op het feit dat "de andere kinderen" al wel schrijven.)

Antwoord: Ja! Maar als je het kind duidelijkheid verschaft door middel van bijv. een tijdspad, zal het dit accepteren.

Vraag: Als ze versnellen, wijkt de persoonlijke code dan minder af?

Antwoord. De code verandert niet. De versnelling heeft ook niet de functie om het kind dichter bij de groep te brengen. Je versnelt om de ononderbroken ontwikkelingslijn te garanderen en om herkenning en erkenning van de competentie van het kind.

Vraag: Wat, als het kind zelf niet wil versnellen?

Antwoord: Dat betekent dat het kind zich conformeert aan de groepscode. Het gevolg is dat het chronisch gaat onderpresteren. Interessant is dan de vraag waarom het zich veilig voelt.

Vraag: Hoe vergaat het het versnelde kind op de middelbare school? Zeker ook bezien vanuit het vele huiswerk dat op de kinderen afkomt.

Antwoord: Ik (Rob Brunia) heb dit schooljaar als begeleider 13 9- en 10-jarige scholieren naar het middelbaar onderwijs zien vertrekken. Dat betekende voor hen nogal wat.

- Veel tijd nodig voor huiswerk
- Vaak lang reizen met daarbij de fysieke aanslag die dit teweegbrengt
- Een grote mentale belasting vanwege b.v. leeftijdsverschillen, ander onderwijssysteem etc.

Hoe gaan ze daarmee om?

Het startpunt van elk kind is anders:

- het ene kind vindt geleidelijk aan zijn weg naar het VO.
- het andere kind gaat met een sprong naar het VO (er vindt daardoor geen inslijting plaats van bijvoorbeeld een huiswerkattitude).

Het is als ouder/leerkracht zaak om daarmee op de juiste manier om te gaan. Toon aan dat het kind competent is. Houd de belasting in de gaten die het kind aan kan waardoor het voldoende cijfers haalt. Bedenk dat het oudere kind het ook zwaar vindt.

Het versnellen van het kind in groep 7 heeft als voordeel dat je het kind de Cito-entree-toets af kan nemen. Je gebruikt het als diagnostisch instrument en weet daardoor aan welke uitvallende onderdelen gewerkt kan worden.

Rekening houdend met de ontwikkeling van kinderen zijn er verschillende basisstrategieën:

- verbreding en verrijking: deze strategie werkt op termijn niet meer omdat dit vaak uitmondt in een "bezig houden" van kinderen.
- 1 jaar versnellen, daarna alleen maar verbreden en verrijken.
- meegaan met de ontwikkeling van het individuele kind. Dit heeft grote consequenties, er ontstaat dan nl. een grote leeftijds kloof.

Hoogbegaafde kinderen hanteren een andere strategie bij het opnemen van informatie. Gewone kinderen zijn vaak visueel, auditief en tactiel ingesteld, terwijl hoogbegaafde kinderen meer analytisch, visueel en associatief ingesteld zijn.

Probleemterreinen van hoogbegaafde kinderen binnen de school zijn dan ook vaak:

- spelling: woorden kunnen beter geleerd worden met woordenrijen en niet met instapdictees etc. omdat dan de foutieve woorden ingeprint worden.
- rekenen: De tafels roepen nogal eens strijd op omdat dit op een analoge manier aangeleerd wordt. Beter is om gebruik te maken van de associatieve methode zoals Remelka dat doet. Het hoogbe-

gaafde kind moet ook duidelijk weten wanneer het met hoofdrekenen en wanneer het met cijferen bezig is.

- stelopdrachten: dit zijn vaak moeilijke opdrachten omdat hoogbegaafde kinderen vooral vaak de details in het hoofd hebben, de grote lijnen worden nogal eens vergeten. Men kan dit voorkomen door het kind een heldere vraagstructuur aan te bieden en ook een communicatieve structuur (wat wil ik de ander duidelijk maken?)

Een kind kan alleen versnellen, dus door naar de volgende groep als het kind op hetzelfde niveau is als de ontvangende groep. Het kind kan ook binnen de eigen stamgroep versnellen door het stof op eigen niveau aan te bieden. Voor sommige onderpresteerders is versnelling een poging om ze uit onderprestatie te halen.

Tot slot:

Het versnellen op de middelbare school.

Er zijn wat dat betreft een aantal mogelijkheden.

1^e het binnenbochtprogramma (= 2 leerjaren in 1 jaar)

De essentiële (dus niet alle) stof wordt aangeboden. Dit volgens het IPR - en RPR - principe.

2e het shopping-model

De vakken worden op verschillende niveaus gevolgd. Flexibiliteit van de school is heel belangrijk.

3e het supermarktmodel

Er wordt hierbij naar staatsexamens toegewerkt.

Heb je de certificaten (voor het ene vak eerder dan voor het andere) dan hoef je voor dat vak niet meer naar school.

4e het thuismodel

Als alles tegenzit dan kan dit model. Er zit echter weinig flexibiliteit in.

Voor ieder schoolsysteem geldt dat de kinderen individueel begeleid dienen te worden. In dit kader is "het Studiehuis" wellicht voor deze kinderen een uitkomst.

Vraag: Nogmaals: als het kind niet wil versnellen, wat dan?

Antwoord. Er is geen eensluidend antwoord. Voor het ene kind kan dat wel goed zijn, voor 10 andere niet. Advies: blijf goed observeren.

Vraag: Is het shopping-model ook geschikt voor de basisschool? (Er zijn b.v. nog veel methoden in het magazijn).

Antwoord. Shopping in het VO heeft een duidelijk einddoel (certificaat). Het gevaar in het basisonderwijs is dat het bezighouden wordt.

Vraag: Het kind is al versneld naar groep 4, maar rekent op niveau groep 6 en doet mee met taal op niveau groep 7. Waar is het eind?

Antwoord Ik heb ervaring met dit fenomeen en sta er vrij laconiek tegenover. Mijn raad: Zie het niet als iets heel erg bijzonders. Het valt wel mee!